

Westermann Rainer: Wissenschaftstheorie und Experimentalmethodik. Ein Lehrbuch zur Psychologischen Methodenlehre. (Vědecká teorie a metoda experimentu. Učebnice psychologické metodologie.) Hogrefe Verlag, Göttingen, Bern, Toronto, Seattle 2000

Zde dlouhá citace pro potřeby výuky.

Paradigmata (str. 199-200)

Základní charakteristikou vědeckého společenství je jeho paradigma. Představuje specifické odborné, formující základy (disciplinary matrix) a představuje všemi členy sdílené názory, závazky (commitments):

- všeobecně akceptované pojmosloví, teoretické předpoklady a empirické souvislosti,
- světový názor, normy, hodnoty, modely, analogie a metafory spočívající v základech společného výzkumu,
- všeobecně akceptované standardy pro vypracování, ověřování a modifikaci hypotéz a teorií, stejně tak jako
- příklady reprezentující paradigma (exemplars) – paradigmatické příklady.

Paradigmatické příklady jsou vzorová řešení problémů, jak je například nacházíme ve cvičeních v učebnicích, nebo obsazích experimentálních praktik. V těchto příkladech je vyjádřeno, co patří k paradigmatu: vědeckým společenstvím uznané teorie, úspěšné zhodnocení těchto teorií, stanovení pomůcek, aparátů, metod zkoumání, tvoření pojmů a operacionalizace.

V psychologii představují nejvýznamnější příklady paradigmat behaviorismus a kognitivismus. Mimoto byly jako paradigmata ve smyslu Kuhna popsány psychologie vědomí v tradici Wundta a tvarová psychologie Berlínské školy.

- Paradigma kognitivních psychologů je mimo jiné známo předpokladem, že kognitivní systém reprezentací zahrnuje externí objekty a že lidské myšlení probíhá analogicky ke zpracování informací v počítači.
- Podle paradigmatu behavioristů je chování řízeno výhradně podněty z okolí.

Paradigma dává vědecké práci směr a formu. Říkají vědci, jaké druhy objektů a vztahů má popisovat a analyzovat.

Žádné psychologické paradigma ovšem není tak nesporné a dominující jako paradigmata vyzrálých přírodních věd. Psychologie je spíše

multiparadigmatická věda, v níž vedle sebe existují rozdílná vědecká společenství a paradigmatata.

Během vědeckého vzdělávání jsou získávány jednotné úhly pohledu: náplní přednášek stejně tak jako posudky textů pro časopisy a žádostmi o vědecké projekty. Během této nové socializace nových a budoucích členů jsou konfrontováni s typickými problémy a paradigmatickými řešeními. Získají tím často implicitní, intuitivní poznání o teoriích, metodách a normách, což vede k tomu, že situace „vidí“ podobným způsobem a k problémům přistupují podobným způsobem jako jiní členové vědeckého společenství.

Součástí paradigmatu nejsou zpravidla nikde úplně sepsány. O tom se sotva otevřeně diskutuje. Často nejsou paradigmatické předpoklady vědců vůbec uvědomovány a musejí být teprve rekonstruovány. Přesto se členové vědeckého společenství chovají tak, jakoby přijali, že akceptují paradigma jako základ svého vědeckého myšlení a jednání a nezpochybňují je.

Vědecké teorie, modely a hypotézy, které jsou složkami paradigmatu, jsou tedy akceptovány implicitním rozhodnutím členů vědeckého společenství. V protikladu k představám Carnapa a Poppera přitom empirická pozorování o ověřování hrají jen velmi podřadnou roli. Některé paradigmatické předpoklady jsou tak obecné, že nejsou přístupné žádnému empirickému ověření nebo potvrzení. (K tomu patří také Kantovy syntetické soudy a priori.) Přesto nejsou takové závěry ani svévolné ani nepodstatné, neboť celkově je paradigma jen tak dlouho akceptováno, pokud vede k úspěšnému vědeckému výzkumu.

Pevná jádra výzkumných programů

Také v metodologii výzkumných programů Imre Lakatose je zdůrazněno, že vědecké teorie jsou přinejmenším částečně akceptovány rozhodnutím vědců. Výzkum vedený vědeckým společenstvím podle paradigmatu ve smyslu Kuhnově označuje Lakatos jako výzkumný program. Každý výzkumný program je charakterizován řadou navazujících teorií T_1 , T_2 , T_3 , ... se společným pevným jádrem. Toto jádro je tvořeno třídou teoretických výroků, pro které se badatelé rozhodli, že je budou zachovávat přes všechny eventuální protikladné empirické nálezy. ...

----oOo----

Překlad: Jiří Dan 4/2009